
**BOLALAR SHOIRI Q.MUHAMMADIY SHERLARIDA STILISTIK
FIGURALARNING KOMPOZITSIYASI.**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7894755>

E.Najmiddinov

Farg'ona davlat universiteti, (PhD)

G.Ahmadjonova

Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi.

Botirova Ruxsora

Far.Du magistranti.

Annotatsiya.

Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarning ijodiga ulkan hissa qo'shgan bolalar adabiyoti vakillaridan biri Quddus Muhammadiy asarlarining ta'lim-tarbiya jarayonidagi o'rni hamda uning asarlarida ifodalangan uslubiy figuralarning asar mazmundorligini oshirishdagi roli haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar.

Uslubiy figura, she'riyjanr, metafora, jonlantirish, qofiyadosh so'zlar, shaxslantirish, mubolag'a, epitet.

Bolalarning sevimli shoiri, butun umrini kichkintoylarning adabiyotiga bag'ishlagan, bir-biridan sermazmun she'rlar yaratgan bolalar adabiyotining yirik nomoyandalaridan biri Quddus Muhammadiydir. Uning ijodiga xos bo'lgan muhim xususiyatlardan biri hozirjavoblikdir. Shoir asarlarida ona - Vatanga muhabbat, a'lo o'qish, xulq-odobda boshqalarga namuna bo'lishga da'vat etish, fan va texnikani o'rganish muammolari asosiy mavzulardan hisoblanadi. Quddus Muhammadiy uchun mavzuning chegarasi yo'q, deb yozgan edi. S.Mamajonov, - bolalarning ruhiy kechinmasidan tortib to hayvon-parrandalargacha hamma-hammasi to'g'risida yozadi... Voqeaviylik, syujetlilik serbo'yoqlilik, hatto shamolning ham tovushini bera olishlik uning she'rlariga kuch bag'ishlaydi".

Shoir kichkintoylarning tizginsiz savollari ularning odam va olam sirlarini bilishga bo'lgan qiziqish-intilishlari natijasi ekanligini teran idrok etadi.

Uslubiy figuralar - matnning o'quvchiga ta'sirini kuchaytiruvchi, she'riy nutqning maxsus obrazli tuzilishini tashkil etuvchi she'riy til elementlari hisoblanadi. Shoir ushbu elementlardan mohirona foydalanib talaygina asarlar

yaratgan. Stilistik figuralar qadimgi davrlardan beri ma'lum bo'lib, ular birinchi marta Aristotelning asarlarida ("Poetika", "Ritorika") tasvirlangan.

Stilistik figuralardan ajoyib jilo berilgan shoirning ayrim she'rlarini tahlil qilib chiqamiz. Bahor keldi she'rini oladigan bo'lsak unda shunday misralar bor:

Har narsada o'zgarish,
Erib, oqib jo'nar qish.
Har yoqda yashnar turmush,
O'rik gulladi kumush,
Mehnat bahori keldi.
Bezanar maktab bog'i
Gulga to'lib quchog'i.
Toshar hayot irmog'i,
Maktab dam olar chog'i,
O'quvchi bahor keldi.[1;128-bet]

Ushbu misralarda o'zgarish-qish, turmush-kumush, bog'-quchog', irmog'-chog' kabi qofiyadosh so'zlar qo'llanilgan. Erib oqib qishning jo'nashi, bahor kelishi, maktab bog'ining bezanishi, quchog'i gullarga to'lishi, maktabni dam olishi, degan jumalarda badiiy adabiyotning tashxis-jonlantirish san'ati qo'llangan. Odatda quchog' deya inson ikala qo'l bilan to'laligicha ushlasa bo'ladigan narsa bir quchoq deb tushunilsa, shoir ushbu misrada maktabning chiroyli hovlisini va bo'g'ini uning quchogi deya ta'riflash orqali ma'no ko'chishining metafora turini qo'llayapti. Nutqda obrazlilik, emotsiya berish maqsadida narsa va hodisa o'rtasidagi o'xshashlikka asoslanib ma'no ko'chishi metafora deyiladi. Bahor fasli insonning yoshligiga tashbeh qilinganligi uchun, ushbu fasl har yili sho'x-shodon bo'lib kelishi uchun o'quvchi bahor keldi deya ta'rif berilyapti.

Ko'klamjon
Bir kun qishda O'ktamjon,
Qaydasan deb Ko'klamjon
Chiqibti dala boqqa,
Termulibdi har yoqqa.
Chaqiribdi Ko'klamni
Yasantir deb o'lkamni.
Ko'klam, Ko'klam, Ko'klamjon!

Qayoqdasan,ko'rkamjon?[2;126-bet]

Quydagishe'riyparchadauslubiyfiguralarning anaforava ritorikso'roqkabi turlaridan foydalanilgan.She'rdagibadiiyobraz O'ktamjon isimliboladaloqqa chiqib,bahorfaslini chaqirib,ungahish hayajon bilan murojat qilmoqda.

O'ktamjoning murojatiga Ko'klamoy shunday javob bermoqda:

Onayerdayotibman,

Kuchlaryeg'ayotibman.

Kucholibyerdan,o'rtoq,

To'yibdamolib,ko'proq

Mart oyidaturaman.

Olambo'ylab yuraman,

Seniboribko'raman,

Guldastalarberaman.[3;124bet]

Bumisralarda shoir Ko'klamoyni jonlantirib,unitilgakiritib she'rga yanada ma'no vama'zmun baxsh etmoqda.

Quyosh-govmish sigirim,

Yeryo'ldoshim,huzurim,

Yemasichmas,polvonim,

Charchamas pahlavonim.[4;86-bet]

Ushbumisralarni izohlash,metaforausuligajuda chiroylimisol desak bo'ladi.

Shoir quyoshni hammaga foydasi tegishi,butunolam undan bahramand bo'lganligi uchun unitiser sutli sigirga o'xshatyapti.Bilamizki,quyosh bo'lmasa butunolam zulmatga aylanadi,yerda hech qanday giyoh unmaydi.Yerga esa butun borliqniko'tarib turgani uchun polvon deb maqtov bermoqda.

Qanotli do'stlar she'ri

Uchibkeldihar yondan

Qadrdon qushlar.

Ko'chibkeldiyiroqdan

mehribon qushlar.

Sog'inganmiz,kelinglar

Ko'zlari munchoq.

Shoir qushlarning ko'zlari dum-dumaloq qora bo'lganligi uchun ularni munchoqqa o'xshatib ta'rif laydi.Ushbu o'xshatish metaforausulida ma'no ko'chishigamisol bo'laoladi.

Bog'da konsert boshlanar:

Driyiyor -laylak.

Tumshug'i qo'sh nog'ora,

Chalar sho'x tak-tak.

Drijorlarning uzun tayog'i bo'ladi to'g'rimi. Shoir laylakning uzun tumshug'i borligi uchun, tumshog'ini drijorning tayog'iga o'xshatib, unga shu kasbni berdi. Bog'da uchib kelgan qushlarning sayrab konsert qo'yishiga laylakni boshchi qilib qo'ydi. Bu o'rinda shaxslantirish, metafora qo'llangan.

O'yin tushdi dikkillab,

Chittak shox tashlab.

Avjga chiqdi rosa ham,

Uchib, irg'ishlab.

Chittak juda tez harakat qiluvchi mitti qush. Uning chiroyli harakatini dikkillab o'yin tushishga tashbeh qilmoqda. O'yinga tushish insonlarga hos harakat bo'lganligi uchun ushbu o'rinda shaxslantirish, mubolag'a san'atlari qo'llanmoqda.

Bulbul bilan qaldirg'och,

Oldi sho'x nayin.

Ku-kulab musicha

Tortdi surnayin.

Qizilishton osilib

Xifchinda dorboz.

Qizilishtonning pastki qismi qizil rangdaligi uchun bu qushga shunday nom berilgan. Uni elektr simlariga qo'nib turishini dorbozning dorda turganiga o'xshatilyapti. Bu misralarni shaxslantirish va metaforaga misol qilishimiz mumkin.

Ko'kka solib arg'imchoq

Uchar turna, g'oz.

Turna bilan g'ozlar ko'kda bir qator bo'lib uchadilar. Ularning tizilib uchishi huddi arg'imchoqqa o'xshaydi. Ushbu satrlarda o'xshashlik asosida ma'no ko'chishi ya'ni metafora qo'llanilgan.

Masxaraboz poishak

parvoz – «pup-pup»

Konsert juda qizidi,

Qushchalar tup-tup,

Uchib kelar har yoqdan

Qadrdon qushlar.

Ko'chib keldi yiroqdan

Mehribon qushlar . [5;4-5bet]

Xulosa o'rnida shuni aytish lozimki ushbu she'rlar ajoyib poetik obrazlar orqli bolalarcha beg'uborlik bilan yaratilganligi uchun ularni ilk marotaba o'qib turgan inson qalbida bolalikning ilk xotiralari,go'zal ona tabiat,borliqdagi butun jonzotlar ko'z oldida gavdalanadi. Shoirning she'rlarini maroq bilan,osongina yod olsa bo'ladi.Bu esa o'z navbatida kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning ona vatanga,tabiatga va she'riyatga bo'lgan muhabbat ruhida tarbiyalashga hizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Q.Muhammadiy Tabiat alifbesi 1-kitob,,Yosh gvardiya''nashriyoti 1974-yil.
- 2.Q. Muhammadiy Tabiat alifbesi 1-kitob,,Yosh gvardiya''nashriyoti 1974-yil.
- 3.Q.Muhammadiy,,Yosh gvardiya''nashriyoti 1974-yil.
- 4.Q.Muhammadiy Tabiat alifbesi 3-kitob ,,Yosh gvardiya''nashriyoti 1977-yil.
- 5.Q.Muhammadiy Tabiat alifbesi 3-kitob ,,Yosh gvardiya''nashriyoti 1977-yil.
- 6.Barakayev R.O'zbek bolalar adbiyoti va A.Avloniy ijodi.-T Fan,2004.
- 7,,Bolalar adabiyoti'' (O'qituvchilar nashriyot-matbaa ijodiy uyi,Toshkent,2013) darsligidan.
8. Mamasoli Jumaboyev "Bolalar adabiyoti ya folklor" O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jam g'armasi nashriyoti Toshkent.
- 9 <https://doi.org/10.5281/zenodo.6528463>.